

III. CIVILINĖ TEISĖ IR PROCESAS

ESMINIO SUTARTIES PAŽEIDIMO SAMPRATA PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINĮ KODEKSĄ

Doktorantas Rolandas Balikonis

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 87
Elektroninis paštas ctk@ltu.lt

Pateikta 2003 m. lapkričio 12 d.

Parengta spausdinti 2004 m. vasario 14 d.

Pagrindinės sąvokos: sutarties neįvykdymas, esminis sutarties neįvykdymas, esminis sutarties pažeidimas, sąžiningumo principas.

Keywords: non-performance of the contract, fundamental non-performance, fundamental breach, principle of good faith.

S a n t r a u k a

Civilinio kodekso 6 knygos XVIII skyrius reglamentuoja sutarčių pasibaigimo pagrindus ir tvarką bei laikydamasis 1994 m. UNIDROIT instituto parengtais tarptautinių komercinių sutarčių principais įveda į Lietuvos civilinės teisės sistemą naują esminio sutarties pažeidimo sąvoką.

Šiame straipsnyje siekiama atskleisti esminio sutarties pažeidimo sąvokos, kuri įtvirtinta Kodekso 6.217 straipsnyje, turinį nurodant kiekvieno jos kriterijaus reikšmę bei įvardijant galimą naują kriterijų šiai sąvokai atskleisti.

Esminis sutarties pažeidimas (neįvykdymas) yra būdingas vertinamosios normos pavyzdys, todėl ji neturi konkretaus ir apibrėžto turinio. Gali būti nurodomi tik šios normos taikymo pavyzdžiai – jie ir pateikiami straipsnyje. Autoriaus manymu, konkretus esminio sutarties pažeidimo turinys priklauso tik nuo konkrečių faktinių aplinkybių.

Atsižvelgdamas į CK 6.217 straipsnyje įtvirtintų kriterijų priėmimo istoriją bei jais ginamus interesus autorius prieina prie straipsnio pabaigoje pateikiamų išvadų.

Įvadas

Civilinis kodeksas (toliau – Kodeksas arba CK), palyginti su 1964 m. redakcijos kodeksu, praplėtė bei detalizavo civilinių santykių reglamentavimą Lietuvos Respublikoje. Es-

minių pokyčių neišvengė ir prievolių teisė bei vienas pagrindinių jos institutų – sutarčių teisė. Sutarčių teisės praktinė svarba šiuolaikinėje rinkos ekonomikoje neginčijama, todėl ypač aktualu, kad sutarčių teisės novelos, įtvirtintos Kodekse, būtų tinkamai suprantamos bei aiškinamos.

CK šeštosios knygos XVIII skyrius reglamentuoja sutarčių pasibaigimo pagrindus ir tvarką bei, sekdamas 1994 m. UNIDROIT¹ instituto parengtais tarptautinių komercinių sutarčių principais [1] (toliau – Principai), į Lietuvos civilinės teisės sistemą įveda naują esminio sutarties pažeidimo sąvoką.

Pabrėžtina, jog būtent su „esminiu sutarties pažeidimu“ siejama daugelis specialių teisinių padarinių: nukentėjusi šalis gali vienašališkai ir nesikreipdama į teismą nutraukti sutartį (CK 6.217str. 1 d., CK 6.218 str.), kreiptis į teismą dėl priverstinio sutarties pakeitimo (CK 6.223 str.), pareikalauti pakeisti techniškai sudėtingą ir brangią prekę (CK 6.363 str.), neleisdama ištaisyti padarytų trūkumų (6.208 str.), ir kita. Pažymėtina, kad kontrahento gynybos būdų diferencijavimas atsižvelgiant į sutarties pažeidimo kvalifikavimą kaip esminį pažeidimą nėra išskirtinis Principų ar Kodekso bruožas. Dar 1980 m. Jungtinių Tautų konvencijoje „Dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių“ [2, 25 str.] (toliau – CISG² arba „Vienos konvencija“), Europos sutarčių teisės principuose [3, p. 372] (toliau – PECL), kaip tarptautiniuose teisės aktuose, atspindinčiuose šiuolaikinę privatinės teisės globalizacijos bei unifikacijos tendenciją [4, p. 683] ir daugeliu atveju neišvengiamai reguliuojančiuose tarptautinius komercinius santykius, taip pat vartojama esminio sutarties pažeidimo sąvoka, kaip kriterijus pažeistų teisių gynybos būdai pasirinkti. Todėl nagrinėjant esminio sutarties pažeidimo sąvoką CK ir siekiant efektyviai ir tinkamai naudotis pažeistų teisių gynybos būdais, „esminio sutarties pažeidimo“ turinį būtina nagrinėti kartu su anksčiau nurodytais tarptautiniais dokumentais.

Šiame straipsnyje siekiama atskleisti esminio sutarties pažeidimo sąvokos, kuri įtvirtinta CK 6.217 straipsnyje, turinį nurodant kiekvieno jos kriterijaus reikšmę bei įvardyti galimą naują kriterijų šiai sąvokai atskleisti.

Analizuojant nuostatas dėl esminio sutarties pažeidimo bei jų taikymo, taikant lyginamosios teisėtyros ir sisteminės analizės mokslinio tyrimo metodus, buvo nagrinėjami Lietuvos, užsienio valstybių ir tarptautiniai teisės aktai ir mokslinė literatūra.

1. Esminis sutarties pažeidimas ar esminis sutarties neįvykdymas?

Palyginę CK 6.217 straipsnį su Principų 7.3.1. straipsniu bei atsižvelgdami į CK šeštosios knygos komentare išdėstytas nuostatas galime pastebėti, jog Kodekso 6.217 straipsnio 1–3 dalys yra Principų 7.3.1. straipsnio recepcija. Kodekso komentare nurodoma [5, p. 191], kad aiškinant ir taikant šią sutarčių teisės normą būtina remtis ir tarptautine Principų aiškinimo praktika.

Principų 7.3.1. straipsnio 1 dalyje teisė nutraukti sutartį siejama ne su „esminiu sutarties pažeidimu“, bet su „esminiu sutarties **neįvykdymu**“ (su „*fundamental non-performance*“, bet ne su „*fundamental breach*“). Toks termino pasirinkimas Principuose visiškai logiškas ir suprantamas.

Terminas „neįvykdymas“ („*non-performance*“) Principuose vartojamas 7 Principų skyriuje, kuris taip ir pavadintas „Neįvykdymas“ (*Chapter 7 Non-performance*). Šis skyrius susideda iš keturių poskyrių: „Neįvykdymas apskritai“ („*Section 1 Non-Performance in General*“), „Teisė reikalauti sutarties įvykdymo“ („*Section 2 Right to Performance*“), „Nutraukimas“ („*Section 3 Termination*“) ir „Nuostoliai“ („*Section 4 Damages*“). Principų 7.3.1. straipsnis yra pirmas trečio poskyrio straipsnis. Sąvoka „neįvykdymas“ („*non-performance*“) apibrėžiama 7 skyriaus 7.1.1. straipsnyje. Ji, kaip nurodo Principų doktrina [6, p. 247], apima visas galimas

¹ Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas.

² United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) [CISG].

sutarties pažeidimo rūšis: 1) visišką sutartinės prievolės neįvykdymą („*failure to perform*“), 2) netinkamą („*defective performance*“) sutartinės prievolės įvykdymą ir 3) įvykdymo termino praleidimą. Tarptautinei privatinei materialinei teisei nauja¹ vieningo (bendro) sutarties neįvykdymo („*non-performance*“) sąvoka Principuose buvo įtvirtinta neatsitiktinai. Šiuo pasirinkimu Principų sudarytojai siekė dviejų pagrindinių tikslų [7, p. 671]: pirma, užtikrinti vienodą teisinį režimą tiek pateisinamam („*excused non-performance*“), tiek nepateisinamam sutarties neįvykdymui („*non-excused non-performance*“); antra, taikyti vienodą teisinį režimą visoms sutarties pažeidimo rūšims. Neįvykdymas („*non-performance*“) gali būti pateisinamas mažiausiai dėl dviejų pagrindinių priežasčių: 1) dėl *force majeure* aplinkybių (Principų 7.1.7. str.), 2) dėl kitos šalies veiksmų (Principų 7.1.2. str.). Vieningo sutarties „neįvykdymo“ koncepcijos įvedimą didžia dalimi lėmė germanų teisės tradicijos atstovų įtaka (neigiami Vokietijos civilinio kodekso taikymo praktikos vertinimai), nes Vokietijos civilinis kodeksas pripažino atskiras sutarties pažeidimo rūšis: (i) negalėjimas įvykdyti sutartį arba bet kokios iš sutarties atsiradusios prievolės neįvykdymas („*impossibility to perform*“), (ii) įvykdymo termino praleidimas („*delay*“) ir (iii) netinkamas įvykdymas („*positive impossibility*“ arba „*mal-performance*“) ir su šiomis pažeidimo rūšimis siejo skirtingas pasekmes, o tai labai apsunkino teisingai taikyti teisės normas [8]. Sisteminiis Principų išdėstymo pobūdis reikalauja, kad sąvokos tame pačiame skyriuje būtų vartojamos nuosekliai ir vienodai. Vadinasi, Principų 7.3.1. straipsnis privalo būti taikomas kartu su 7.1.1. straipsniu, o tai reiškia, kad 1) sutartį bus galima nutraukti tiek esminio pateisinamo, tiek esminio nepateisinamo sutarties neįvykdymo atveju ir 2) 7.3.1. straipsnio 2 dalyje nurodyti esminio neįvykdymo kriterijai bus taikomi bet kokiai sutarties pažeidimo rūšiai.

Kodekso 6.217 straipsnio 1 dalyje, skirtingai nei Principų 7.3.1. straipsnio 1 dalyje, nevartojama esminio sutarties neįvykdymo („*non-performance*“) sąvoka, o įvedamas esminio sutarties pažeidimo terminas. Nukentėjusi šalis galės nutraukti sutartį², jei bus patenkintos dvi sąlygos: 1) kita šalis *neįvykdo ar netinkamai įvykdo* sutartį ir 2) šis neįvykdymas ar netinkamas įvykdymas yra „esminis sutarties pažeidimas“. Toks įstatymo leidėjo sprendimas (o galbūt Principų vertimo į lietuvių kalbą klaida) gali lemti netinkamą Kodekso 6.217 straipsnio aiškinimą, dėl kurio gali būti: 1) sumažintas sutarties pažeidimų, kurie gali būti kvalifikuoti kaip esminiai pažeidimai, skaičius, t. y. eliminuotas vienas iš galimų sutarties pažeidimų – sutarties įvykdymo termino praleidimas; 2) nepagrįstai suteikta teisė nutraukti sutartį; 3) apribotas teisingas plečiamasis esminio sutarties pažeidimo (neįvykdymo) atskleidimo kriterijų aiškinimas.

Civilinis kodeksas yra sisteminiis teisės aktas, todėl sąvokos jame vartojamos vienodai ir nuosekliai, nebent specialiai būtų aptarta kitaip. Vadinasi, Kodekso 6.217 straipsnį reikia aiškinti ir taikyti kartu su Kodekso 6.205 straipsniu. Kodekse vartojamas terminas „neįvykdymas“ gali būti suprantamas dviem skirtingomis reikšmėmis: vienu atveju jis reiškia prievolės neįvykdymą *in nature*³ (Kodekso 6.205 str. pirma sakinio dalis, Kodekso 6.63 str.), kitu atveju – visas tris galimas sutarties pažeidimo rūšis iš karto⁴ (Kodekso 6.605 str.). Kodekso 6.217 straipsnio 1 dalyje vienas paskui kitą vartojami du terminai: „šalis gali nutraukti sutartį, jei kita **šalis sutarties neįvykdo ar netinkamai įvykdo**“. Be to, Kodekso 6.217 straipsnio 3 dalis reguliuoja sutarties nutraukimo tvarką, kai praleidžiamas sutarties įvykdymo terminas. Visa tai leidžia daryti išvadą, kad Kodekso 6.217 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas „sutarties neįvykdymas“ turi būti suprantamas tik kaip „neįvykdymas“ siaurąją prasme – sutarties neįvykdymas *in nature*. Kitaip tariant, Kodekso 6.217 straipsnio 1 dalis gali būti aiškinama kaip nepamanti vieno iš galimų sutarties pažeidimų – sutarties įvykdymo termino praleidimo. Dėl

¹ Kita alternatyva buvo vartoti „esminio sutarties pažeidimo“ („*fundamental breach*“) terminą, kuris buvo pasirinktas 1980 m. Vienos konvencijoje (25 str.).

² CK 6.217 str. 1 d.: „Šalis gali nutraukti sutartį, jeigu kita šalis sutarties neįvykdo ar netinkamai įvykdo ir tai yra esminis sutarties pažeidimas“.

³ CK 6.205 str.: „bet kokios iš sutarties atsiradusios prievolės neįvykdymas“ ir CK 6.63 str.: „skolininkas laikomas pažeidusiu prievolę, kai neįvykdomos ar netinkamai vykdomos sutartyje numatytos sąlygos“.

⁴ Sutarties neįvykdymą *in nature*, įvykdymo termino praleidimą ir netinkamą (nekokybišką) įvykdymą,

šios priežasties būtų galima daryti nepagrįstą išvadą¹, kad norint nutraukti sutartį dėl sutarties įvykdymo termino praleidimo, remiantis Kodekso 6.217 straipsnio 3 dalimi, visada būtina nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti. Tada net ir tais atvejais, kai prievolės įvykdymo terminas turi esminę reikšmę (pvz., Kalėdų eglučių pristatymo terminas), tai nukentėjusi šalis negalės nutraukti sutarties, jei prieš tai privalomai nebus nustatytas papildomas terminas. Siauras termino „neįvykdymas“ aiškinimas leistų neteisingai taikyti ir Kodekso 6.217 straipsnio 2 dalies 4 punktą, nes ši sąvoka tuomet neapimtų „netinkamo įvykdymo“ ir „įvykdymo termino praleidimo“. Tačiau Principų 7.3.1. straipsnio, kuris didžia dalimi atitinka Kodekso 6.217 straipsnį, sisteminis aiškinimas kartu su Principų 7.1.1. straipsniu bei termino „*non-performance*“ (neįvykdymas) pasirinkimo motyvai [9] neduoda pagrindo daryti panašias išvadas aiškinant analogiškas Principų nuostatas. Principuose terminas „*non-performance*“ visur suprantamas tik plačiąja prasme.

Principų 7.3.1. straipsnis, kaip jau buvo minėta, leidžia nutraukti sutartį ir pateisinamo sutarties neįvykdymo atveju. Akivaizdu, kad kai šalis negali įvykdyti sutarties dėl *force majeure* aplinkybių ar kitos šalies veiksmų, sutartis gali būti ir nepažeidžiama, nors ir neįvykdoma. Kodekso 6.212 straipsnio 4 dalyje tiesiogiai nustatyta, kad šalies atleidimas nuo atsakomybės už sutarties neįvykdymą dėl nenugalimos jėgos aplinkybių neatima iš nukentėjusios šalies teisės nutraukti sutartį. Tai pirmasis neginčijamas pateisinamo sutarties neįvykdymo atvejis. Tačiau jis nėra vienintelis. Kyla klausimas, ar gali šalis, dėl kurios veiksmų ar įvykių (kurių atsiradimo riziką ji prisiėmė) kita šalis negali įvykdyti sutarties, nutraukti sutartį dėl sutarties neįvykdymo. Pasinaudokime Kodekso 6.206 straipsnio komentaro pavyzdžiu. Statybos rangos sutartis numato, kad medžiagų atsitiktinės žūties rizika tenka jas pateikusiai šaliai. Medžiagas tiekė užsakovas, tačiau jos buvo nekokybiškos ir sudegė. Dėl to rangovas sutartyje nustatytu terminu nebaigė objekto statybos darbų. Ar gali užsakovas nutraukti sutartį? Atsakymas priklauso nuo sisteminio Kodekso 6.217 straipsnio 1 dalies ir Kodekso 6.206 straipsnio aiškinimo, o konkrečiai nuo juose vartojamo termino „neįvykdymas“ sampratos. Jeigu aiškinsime, kad šiuose straipsniuose „neįvykdymas“ vartojamas siaurąja prasme (sutarties neįvykdymas *in nature*), tai užsakovas galės nutraukti sutartį, nes rangovas sutartį vis dėlto įvykdė netinkamai. Tačiau jeigu papildomai remdamiesi Kodekso 6.205 straipsniu aiškinsime, kad „neįvykdymas“ turi būti suprantamas tik plačiąja prasme, tai užsakovas sutarties nutraukti negalės, nes rangovas nebus laikomas neįvykdžiusiu sutarties ir todėl Kodekso 6.217 straipsnis nebus taikomas. Atrodytų, kad užsakovas rangovą gali laikyti „neįvykdžiusiu sutarties dėl pateisinamos priežasties“, ir pagal analogiją su Kodekso 6.212 straipsnio 4 dalimi užsakovas turi turėti teisę nutraukti sutartį. Tačiau toks aiškinimas būtų neteisingas, nes, kaip ir nurodoma Principų 7.1.2. straipsnio (Kodekso 6.206 str. atitikmuo) komentare [9], rangovas tokiu atveju apskritai neturi būti laikomas „neįvykdžiusiu sutarties“ (nesvarbu, pateisinamos ar nepateisinamos priežastys lėmė tokį rezultatą), nes tik toks šio Principų straipsnio aiškinimas užkerta kelią nutraukti sutartį pagal Principų 7.3.1. straipsnį (Kodekso 6.217 str. atitikmuo).

Principų 7.3.1. straipsnio (Kodekso 6.217 str. atitikmuo) komentare [9] taip pat nurodoma, kad 7.3.1. straipsnio 2 dalyje yra pateikiamas nebaigtinis [10, p. 8] kriterijų arba aplinkybių sąrašas, į kurį turi būti atsižvelgiama sprendžiant, ar sutarties neįvykdymas buvo esminis. Šie kriterijai skirti įvertinti objektyvų faktą – sutarties neįvykdymą. Nurodomos aplinkybės yra savarankiškos ir joms konstatuoti nėra būtina papildomai nustatinėti ir sutarties pažeidimo buvimą [38]. Tačiau Kodekso 6.217 straipsnio 1 ir 2 dalyse vartojamas terminas „esminis sutarties pažeidimas“ orientuoja į sutarties pažeidimą kaip būtiną rūšinį visų Ko-

¹ nes būtų neatsižvelgiama į CK 6.209 str., kur nustatyti papildomą terminą yra teisė, o ne pareiga.

² CK 6.217 str. 2 d. 4 p.: „ar *neįvykdymas* duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje“.

³ Principų 7.3.1. straipsnį pakartoja CK 6.217 str. 1 d., 2 d. ir 3 d.

⁴ CK 6.217 str. 1 d. suprantant kaip pateikiančią dvi savarankiškas pažeidimų rūšis, nes jos atskirtos logine disjunkcija.

dekso 6.217 straipsnio 2 dalyje nurodytų kriterijų požymį, todėl plečiamasis, arba *a fortiori*, Kodekso 6.217 straipsnio 2 dalies aiškinimas gali būti neteisingas.

Apibendrinamas tai, kas išdėstyta, manyčiau, jog siekiant tinkamai aiškinti ir taikyti Kodekso 6.217 straipsnį būtina atsižvelgti į anksčiau išdėstytas pastabas ir Kodekso 6.217 straipsnį visada aiškinti sistemiškai su Kodekso 6.205 straipsniu, tada terminą „sutarties neįvykdymas“ visada būtų galima suprasti tik plačiąja prasme. Vengdamas terminų sumaišties, toliau straipsnyje vartosiu esminio sutarties pažeidimo sąvoką.

2. Esminio sutarties pažeidimo kriterijų apibūdinimas ir reikšmė

Pripažįstama, jog tinkamai sudarytos sutarties nutraukimo pagrindų ir tvarkos reglamentavimas yra viena sunkiausių sutarčių teisės sprendžiamų problemų [11, p. 305]. Sunkumas atsiranda todėl, kad susiduria fundamentalūs sutarčių teisės principai: *pacta sunt servanda* („sutarčių reikia laikytis“; be šio principo praktiškai neįsivaizduojamas rinkos ekonomikos funkcionavimas ir privačios iniciatyvos savireguliacija), *rebus sic stantibus* (sutartis išlieka įpareigojanti jos šalis, jei sudarius sutartį „aplinkybės iš esmės nepasikeičia“) ir *impossibilium nulla obligatio* („niekas negali įsipareigoti įvykdyti neįmanoma“). Todėl kompromisas tarp šių principų neišvengiamas. Įvairiose teisės sistemose ši problema sprendžiama dviem būdais [12]: 1) suteikiant teisę tik teismui nutraukti sutartį, manant, kad būtent teismas kiekvienu konkrečiu atveju tinkamai įvertins priešingus kontrahentų interesus (pvz., Prancūzijoje (CK 1184 str.), Italijoje (CK 1453 str.)) arba siekiant efektyvesnio ekonominių išteklių naudojimo įgaliojant nukentėjusią šalį vienašališkai savo pranešimu nutraukti sutartį (pvz., Vokietijoje, Šveicarijoje, bendrosios teisės tradicijos valstybėse); 2) klasifikuojant ir iš anksto įvardijant galimus sutarties pažeidimus (pvz., Vokietijos civilinio kodekso redakcija iki 2002 m. sausio 1 d. pakeitimų, Austrijos HGB §376, ABGB § 9190, Graikijos CK 401 str., 385(2)) arba vartojant bendrą vertinamąją „esminio sutarties pažeidimo (neįvykdymo)“ sąvoką (pvz., Olandijos NBW 6.265, CISG 25 str., PECL 8:103 str., bendrosios teisės tradicijos valstybės). Teisės doktrinoje buvo įrodyta, kad nepaisant šių formalių teisės sistemų skirtumų visos pagrindinės teisės sistemos remiasi vienu fundamentaliu principu, t. y. norint nutraukti sutartį pažeidimas turi būti tam tikro svarbumo („*the default attains a certain minimum degree of seriousness*“) [13, p. 126]. Atsižvelgiant į tai, kad tarptautinė privatinė materialinė teisė pasuko tarptautinės komercinės teisės derinimo link [4, p. 683] ir į visuotinį Principų pripažinimą [14] bei tarpusavyje lyginant CISG 25 („Esminis pažeidimas“) ir PECL 8:103 („Esminis neįvykdymas“) ir Principų 7.3.1. („Esminis neįvykdymas“) straipsnius tampa aišku, jog įsitvirtino vienašališko sutarties nutraukimo modelis esant esminiam sutarties pažeidimui (neįvykdymui).

„Esminis sutarties pažeidimas“ yra būdingas vertinamosios [15, p. 110] normos pavyzdys. Įstatymo leidėjas vertinamąsias teisės normas, kaip nurodo teisės doktrina [16, p. 94], naudoja siekdamas dviejų tikslų: 1) išvengti teisinio reguliavimo spragų, nes dėl savo turinio bendrumo šios rūšies teisės normos padeda apimti daug įvairių visuomeninių santykių ir 2) išvengti įstatymų keitimo ateityje, nes šios normos pačios „prisitaiko“ prie pasikeitusių aplinkybių. „Esminis pažeidimas“ yra tarytum matavimo priemonė [15, p. 112], kuria „matuojamos“ kiekvieno konkretaus pažeidimo aplinkybės ir kuria siekiama suteikti teisę patiems civilinės apyvartos dalyviams (reikiamaiais atvejais ir teismui) spręsti, kaip turi būti kvalifikuojamos atitinkamos aplinkybės, o tai padeda individualizuoti teisės normos taikymą siekiant teisingiausio sprendimo. Todėl, išskyrus nedideles išimtis, nepasinaudojant papildomais vertinamaisiais kriterijais nėra galimybės nustatyti vienareikšmišką šios sąvokos turinį [15, p. 112].

Įvardyti galimus „esminio sutarties pažeidimo“ kriterijus, kuriuos dabar galima aptikti 1980 m. Jungtinių Tautų konvencijoje „Dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių“, 1994 m. Principuose ar 2000 m. Europos sutarčių teisės principuose (PECL), buvo bandoma jau nuo 1962 metų (kai buvo priimtas sprendimas *Hong Kong Fir Shipping Co Ltd. v.*

Kawasaki Kisen Kaisha Ltd). Visuose trijuose teisės aktuose buvo pasirinktas skirtingas kriterijų skaičius.

Lietuvos civilinėje teisėje esminio sutarties pažeidimo sąvoka yra nauja, todėl pabandydysime atskleisti CK 6.217 straipsnio 2 dalyje arba Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalyje išvardytų kriterijų turinį, pateikti jų praktinio taikymo pavyzdžių bei atsakyti į klausimą, ar būtina kiekvieno konkretaus ginčo atveju analizuoti visus be išimties šiame straipsnyje išvardytus kriterijus [17].

2.1. Pažeidimo padarinių pobūdis (CK 6.217 str. 2 d. 1 p.)²

Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (a) punkte yra įtvirtintas pirmas ir, manyčiau, pats pagrindinis kriterijus: „*ar nukentėjusi šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato*“. Šį kriterijų sąlyginai galime suskaidyti į du sudėtinius elementus: pirmas – „šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi pagal sutartį“, antras – „tokio tikėjimosi (rezultato) kita šalis (faktiškai) nenumatė ir negalėjo protingai numatyti“. Tiesa, šis kriterijus taip pat žodis į žodį atitinka PECL 8:103 straipsnio (b) punktą, kuris irgi naudojamas esminiam sutarties neįvykdymui nustatyti.

2.1.1. Pirmasis elementas – „šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi pagal sutartį“

Remiantis Principų priėmimo istorija [14], šis kriterijus, tiesa, kiek patobulintas, yra perimtas iš CISG 25 straipsnio, kur teigiama, jog „*pažeidimas yra esminis, jeigu jis padaro kitai šaliai tokią žalą, kad ji didele dalimi netenka to, ko ji turėjo teisę tikėtis pagal sutartį, išskyrus atvejus, kai pažeidusioji šalis nenumatė tokio rezultato ir tokio pat statuso protingas asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis jo nebūtų numatęs*“. Sulyginus oficialų lietuvišką abiejų straipsnių vertimą, atrodytų, kad pirmasis kriterijaus elementas iš principo nesutampa, o antrasis – sąlyginai panašus. Tačiau sulyginę angliškas abiejų straipsnių versijas, galime perfrazuoti nagrinėjamą Principų straipsnio elementą: „*ar nukentėjusioji šalis didele dalimi netenka, ko ji turėjo teisę tikėtis pagal sutartį*“. Taigi Principuose, palyginti su CISG 25 straipsniu, neliko tik žodžio „žala“. Vadinasi, norėdami tinkamai suprasti CISG 25 straipsnį, o per jį ir nagrinėjamą kriterijų, turime paaiškinti, kaip ši formuluotė pateko į CISG konvenciją.

Nepaisydami fakto, kad oficialioje Vienos konvencijos priėmimo istorijoje nerandame nuorodos į konvencijos idėjų šaltinius, galime teigti, jog šio kriterijaus atsiradimą paskatino *Hong Kong Fir* bylos sprendimas, nes nuorodą į šią bylą randame oficialiame PECL komentare, o ši, ypač svarbi byla, buvo išspręsta dar prieš priimant Konvenciją. Be to, tiek Principų, tiek PECL rengimo grupės branduolį sudarė ta pati pripažintų teisės mokslininkų grupė.

Hong Kong Fir byla buvo ypač svarbi bendrosios teisės sistemos sutarčių teisei, nes ji į sutarčių teisę įvedė trečią sutarties terminų rūšį – „*tarpinius*“ terminus („*intermediate terms*“) [19]. Iki tol [19, p. 30], vadovaujantis 1893 m. Prekių pardavimo aktu⁶, visi sutarties terminai, neatsižvelgiant į sutarties rūšį, buvo skirstomi į dvi rūšis: esminius sutarties terminus („*con-*

¹ Žr. *supra*.

² „Arba nukentėjusi šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato“.

³ „The non-performance substantially deprives the aggrieved party of what it was entitled to expect under the contract unless the other party did not foresee and could not reasonably have foreseen such result“ (Principų 7.3.1. 2 d. 1 p.).

„A breach <...> is fundamental if it results in such detriment to the other party as substantially to deprive him of what he is entitled to expect under the contract, unless the party in breach did not foresee and a reasonable person of the same kind in the same circumstances would not have foreseen such a result“ (CISG 25 str.).

⁴ Atsisakymas sveikintinas, nes jis orientavo tik į materialinę žalą nukentėjusiai šaliai.

⁵ Žr. *supra*.

⁶ England, Sale of Goods Act 1979.

*ditions*¹⁴) ir patvirtinimus („*warranties*“) [20, p. 1095]. Sprendžiant, ar nukentėjusioji šalis turi teisę nutraukti sutartį, visų pirma turėjo būti atlikta ginčijamo pažeisto sutarties termino juridinė kvalifikacija, t. y. turėjo būti nustatyta, ar tai „*condition*“, ar „*warranty*“. Sutartį buvo galima nutraukti tik tuo atveju, jei buvo pažeidžiama „*condition*“ (*esminis sutarties terminas*), o pažeidus „*warranty*“ (*patvirtinimą*) buvo galima reikalauti tik atlyginti nuostolius. Ši dichotomija bendrosios teisės doktrinoje [19; 21] buvo kritikuojama, nes buvo manoma, kad sutarties terminų skirstymas yra pernelyg „techniškas“ ir ne visai teisingas [21, p. 32], nes leido nutraukti sutartį visiškai neatsižvelgiant į „*condition*“ pažeidimo padarinius. Taigi *Hong Kong Fir* byloje buvo nuspręsta [22, p. 287] pripažinti, jog negalima visų sutarties terminų skirstyti tik į dvi rūšis, o būtina išskirti ir trečią rūšį – tarpinius sutarties terminus. Pažeidus tarpinį sutarties terminą sutartį bus galima nutraukti tik tuo atveju, jei nukentėjusioji šalis „*negaus didelę dalį tos naudos, kurią ketino gauti ir šį savo ketinimą išreiškė sutartyje, ji turi teisę gauti pagal sutartį*“. Tiesa, tai jokiū būdu nereiškia, kad bendrosios teisės tradicijoje nebeliko „*conditions*“. Teisės doktrina [19, p. 119] aiškina, kad mažiausiai dėl dviejų priežasčių negalima jų atsisakyti: ginant vartotojų interesus (nes net ir nereikšmingas dėl savo padarinių pažeidimas vartotojui gali sukelti daug daugiau rūpesčių nei verslininkui) ir siekiant užtikrinti verslo aplinkos stabilumą (nes jei jau sutarties sudarymo metu šalys susitarė tam tikras sutarties nuostatas laikyti esminiais sutarties terminais jas pavadinant „*conditions*“, nukentėjusioji šalis iš karto žino, kad jei bus pažeista tokia sutarties nuostata, tai ji galės nutraukti sutartį).

Kaip matome, *Hong Kong Fir* byloje teisė nutraukti sutartį buvo susieta su pažeidimo sukeltomis pasekmėmis. Pagrindinė sąlyga – analogiška CISG 25 straipsniui (Principų 7.3.1. str. 2 d. a) p.) – įvertinti, ar buvo negauta *didelė dalis* to, kas buvo pažadėta. Sunkiausia nustatyti ribą tarp didelio ir nedidelio pažeidimo. Atsakant į šį klausimą bendrosios teisės doktrina [21; 23] siūlo įvertinti šiuos veiksnius:

- 1) ar tik nuostolių atlyginimas būtų adekvati gynybos priemonė;
- 2) santykį tarp to, kas įvykdyta, ir to, kas liko neįvykdyta;
- 3) ar pažeidimo faktas sukelia abejonų dėl galimybės įvykdyti sutartį ateityje;
- 4) ar pažeidimo faktas sugriauna nukentėjusios šalies pasitikėjimą, kad sutartį pažeidusi šalis ją tinkamai įvykdys ateityje;
- 5) ar nukentėjusioji šalis nepagrįstai nepraturtės, jei sutartis bus nutraukta, nes sutartis jau yra iš dalies įvykdyta (pvz., suteiktos paslaugos);
- 6) ar nukentėjusioji šalis nesiekia šalutinių tikslų prisidengdama sutarties nutraukimu.

Baigtinio tokių veiksnių sąrašo bendrosios teisės doktrina nepateikia. Priešingai, siūloma laikytis principo, kad nustatant didelį (nedidelį) neįvykdymo trūkumą, kiekvienas veiksnys ar aplinkybė gali turėti reikšmės, todėl baigtinio kriterijų sąrašo ir negali būti [22, p. 355]. Tačiau visais atvejais galima atsižvelgti į:

- 1) pažeidimo sukeltą (ar pagrįstai tikėtiną) netekimą („*detriment*“);
- 2) pažeidimą padariusios šalies siūlymą ištaisyti padarytus pažeidimus;
- 3) faktą, ar tik nuostolių atlyginimas būtų adekvati gynybos priemonė nukentėjusiajai šaliai.

¹ Terminas *condition* bendrojoje teisėje taip pat reiškia ir sąlygą [20, p. 202] (plg. CK 6.30).

² Byla buvo susijusi su neteisėtu laivo nuomos („*charter-party*“ [20, p. 162]) sutarties nutraukimu. Laivo savininkas išnuomojo laivą 24 mėnesiams. Sutartyje buvo patvirtinimas, kad laivas yra „*seaworthy*“ (tinkamas naudoti jūroje). Tačiau dėl laivo įgulos nekompetencijos ir kitų aplinkybių 7 savaites iš 24 mėnesių laivu nebuvo galima naudotis. Gerokai sumažėjus pervežimo įkainiams dėl vėl 1957 m. atidaryto Sueco kanalo, nuomininkams laivo nuomos įkainiai tapo per dideli ir jie bandė nutraukti sutartį motyvuodami, kad buvo sužlugdytas sutarties tikslas ir kad terminas „*seaworthy*“ turi būti kvalifikuojamas kaip „*condition*“. Teismas „*seaworthy*“ pripažino „tarpiniu terminu“ ir nusprendė, kad sutartis gali būti nutraukta tik tuo atveju, jei jos neįvykdymas sukelia neigiamų padarinių, kurių negali pašalinti nuostolių atlyginimas. Teismas nusprendė, kad sutartis buvo nutraukta neteisėtai.

³ „Does the occurrence of the event [i.e. the breach] deprive the party who has further undertaking still to perform of substantially the whole benefit which it was the intention of the parties as expressed in the contract that he should obtain as the consideration of performing those undertakings“.

Sąvoka „netekimas“ („*detriment*“) yra labai abstrakti. Ji apima tiek žalą, tiek nuostolius, tiek bet koki pranašumo prieš kitą šalį praradimą, kurį sukelia sutarties pažeidimas [22, p. 183]. Ši sąvoka, skirtingai nei Principuose, vartojama CISG 25 straipsnyje ir į lietuvių kalbą ji išversta kaip „žala“. Tačiau šis vertimas siaurina tikrąją sąvokos reikšmę. Bendriausiu atveju [24, p. 204] šios sąvokos tikslas – atskirti atvejus, kai sutartinės pareigos pažeidimas sukelia pasekmes, nuo atvejų, kai pasekmės nesukeliamos (pvz., „*netekimo*“ nebus, kai pardavėjas netinkamai supakuoja prekes, bet prekės sveikos pasiekia pirkėją; arba „*netekimas*“ bus, kai šalis netenka galimybės perparduoti prekes) neatsižvelgiant į pasekmių pobūdį. Manychiau, jog būtent neteisingas sąvokos aiškinimas praktikoje privertė atsisakyti šio termino perkeliant CISG 25 straipsnio formuluotę į Principus, o tai leido užtikrinti, jog šis terminas nebus siejamas tik su materialinėm pasekmėm ar kitaip siaurinamas. Kitaip tariant, CISG 25 straipsnio „žalos (*netekimo*)“ („*detriment*“) funkciją Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (a) punkte atlieka žodžių junginys „*negauna to, ko tikėjosi*“. Vadinasi, norint nutraukti sutartį reikės nustatyti „*netekimą*“ bei įvertinti jo dydį.

Bendrosios teisės doktrinoje [22, p. 184] išskiriamos šios „netekimų“ rūšys:

1) **negavimas „įvykdymo naudos“**. Pardavėjas negali priversti pirkėją priimti tai, kas dėl nukrypimo nuo sutarties sąlygų yra visiškai materialiai skirtinga, nei tai, kas turėjo būti perduota (pvz., įrenginio gedimai, dėl kurių įrenginys nebegali būti naudojamas; arba sudarius teatro nuomos sutartį, nuomotojas atsisakė perduoti nuomininkui kontoros patalpas, kurios buvo pastate ir buvo naudojamos kaip pasikalbėjimų telefonu kambarys – tai nebuvo pagrindas nutraukti sutartį, nes nuomininkas galėjo sėkmingai rengti spektaklius [22, p. 184]; arba jei parduodamuose grūduose yra ne 4 proc., o 4,1 proc. priemaišų, tai pirkėjas vis dėlto gauna didžiąją dalį naudos.

2) **negavimas „kitos naudos“**. Rangovas susitarė su užsakovu, kad jis atliks ne tik namo statybos darbus, bet ir tieks užsakovui plieno gaminius. Vėliau (pasikeitus rinkos konjunktūrai) užsakovas plieno gaminių įsigijo už mažesnę kainą ir atsisakė juos pirkti iš rangovo. Rangovas teisėtai gali nutraukti rangos sutartį [22, p. 185].

3) **žalos padarymas kreditoriaus asmeniui, turtui ar reputacijai**. Pirkėjas nusipirko brokuotą motociklą ir dėl šio defekto padarė avariją, kurios metu susilaužė abi kojas (pardavėjas iš esmės pažeidė sutartį); saugos tarnyba sumontavo brokuotą signalizacijos sistemą, ir dėl trumpo sujungimo sudegė visas saugomas objektas (klientas galės nutraukti sutartį); distributorius iš esmės pažeis sutartį, jei prabangos prekių gamintojo gaminius platins maisto prekių parduotuvėse, o ne firminėse parduotuvėse, kaip to reikalauja sutartis su gamintoju [22, p. 186].

4) **pareigos vykdymo pasunkėjimas**. Užsakovas nuolatos vėluoja pervesti pinigų statybos rangovui, o tai verčia rangovą skolintis pinigų [22, p. 189].

5) **pareigos įvykdymo vėlavimas**. Rezultatas labai priklauso nuo pareigos pobūdžio. Piniginės prievolės įvykdymo termino praleidimas paprastai nebus esminis pažeidimas, nes tai reikš tik palūkanų netekimą (ši taisyklė netaikoma rangos sutartims); jei sutartyje nebus nustatyta konkreti pareigos įvykdymo data, sutartį bus galima nutraukti, kai uždelsimas taps neprotingai ilgas; dėl vėlavimo bus galima nutraukti sutartį, jei dėl jo nukentėjusi šalis negalės pasiekti sutarties tikslo (pvz., vėlavimas pristatyti katafalką, kai jis išsinuomojamas tik vienai dienai) [22, p. 191].

6) **sutarties įvykdymo, kurio negavo nukentėjusioji šalis, vertė**. Pardavėjas [22, p. 192] CIF (INCOTERMS 1990 m.) sąlygomis pristatė pirkėjui 3400 kg citrinų, iš jų 1300 kg buvo brokuotos. Pirkėjas nebuvo pripažintas iš esmės negavęs to, ko tikėjosi pagal sutartį, nes citrinas ketino naudoti kaip gyvulių pašaro papildą. Tęstinio vykdymo sutarties atveju nebus galima nutraukti sutarties nenustačius papildomo termino prievolei įvykdyti, jei sutartį pažeidusioji šalis turėjo daug išlaidų ruošdamasi vykdyti sutartį. Pavyzdžiui [22, p. 194], išimtines teises pardavinėti produkciją vienoje valstybėje turintis distributorius nuolat vėluodavo atsiskaityti už prekes su gamintoju. Vėlavimo priežastis – nesubalansuoti distributoriaus pinigų srantai dėl milžiniškų išlaidų platinamos produkcijos reklamai, kuri davė puikius

rezultatus. Gamintojas po trejų metų bendradarbiavimo papildomai neįspėjęs negalėjo nutraukti sutarties.

7) **pažeidimo trūkumų ištaisymo išlaidos.** Rangovas nekokybiškai atliko pastato remonto darbus. Visa darbų vertė buvo 10 000 USD, o trūkumų ištaisymo – 100 USD. Užsakovui nebuvo leista nutraukti sutarties [22, p. 194].

Teisės nutraukti sutartį įgyvendinimą gali apriboti pažeidėjo siūlymas ištaisyti įvykdymo trūkumus arba alternatyvi teisė reikalauti atlyginti nuostolius [22, p. 197]. Tačiau laikomasi nuomonės [23, p. 586], kad būtent apsisprendimas dėl galimybės taikyti nuostolių atlyginimą yra daugelio didelių netekimą įrodančių kriterijų pagrindas, pavyzdžiui, išlaidos pažeidimo trūkumams pašalinti, negavimas sutarties įvykdymo naudos. Kitaip tariant, galima suteikti teisę nutraukti sutartį tik tuomet, jei nuostolių atlyginimas pripažįstamas neadekvačia nukentėjusios šalies pažeistų teisių gynybos priemone.

Manychiau, akivaizdu, kad Vienos konvencijos 25 straipsniui neabejotiną įtaką padarė bendrosios teisės tradicija. Tačiau nepaisant savo istorinių šaknų, CISG 25 straipsnis turi savarankišką doktriną ir teismų praktiką.

Anot teisės doktrinos [24], nustatant esminio pažeidimo faktą būtų galima atsižvelgti į šį pavyzdinį kriterijų sąrašą:

1) **sutartinės pareigos pobūdis:** jei šalis aiškiai ar numanomai (CK 6.196 str. 2 d.) sutartyje aptarė, kad pažeidus konkrečią sutartinę pareigą kita šalis galės nutraukti sutartį, tai kiekvienas nukrypimas nuo tinkamo tokios pareigos vykdymo bus esminis pažeidimas; jei tokia pasekmė nėra sutartyje aiškiai nustatyta, griežtas sutartinės pareigos vykdymo pobūdis gali būti nustatytas iš aplinkybių visumos – sutarties teksto, sutarties sudarymo ir vykdymo aplinkybių, papročių ir dalykinės praktikos tarp šalių [25], pavyzdžiui, prekių pobūdis [26], prekių kainos apmokėjimo sąlygos [26], prekių tolesnio panaudojimo pobūdis [26] gali lemti, kad pareigos įvykdymo laikas turi esminę reikšmę [27]; pirkėjas atsisakė mokėti už nupirktas gėles, nes jos nežydėjo per visą vasaros laikotarpį, tačiau teismas jam nepripažino teisės nutraukti sutartį, nes pirkėjas neįrodė, jog pardavėjas „garantavo“ šią gėlių savybę; pardavėjas vėlavo pristatyti prekes, parduotas CIF sąlygomis, teismas pripažino, kad pirkėjas turi teisę nutraukti sutartį, nes CIF pristatymo sąlygos *per definitionem* reiškia, kad terminas turi „esminę reikšmę“ [24, p. 194]; jei pirkėjas pažeidžia sutartyje nustatytą draudimą parduoti prekes tik nurodytoje valstybėje, pardavėjas turi teisę nutraukti sutartį [29].

2) **pažeidimo padarinių pobūdis:** sutarties bendros vertės ir dėl pažeidimo padarytų nuostolių santykis [30]; neįgyvendinamas specialus sutartyje nurodytas kontrahento interesas išvengti tam tikrų prekių defektų [26]; kontrahento siekto sutarties tikslo neįgyvendinimas [24, p. 201], pavyzdžiui, pirkėjas negali naudoti prekių tuo tikslu, dėl kurio jis jas pirko (lengvieji automobiliai tiekiami Karo apsaugos ministerijai nudažyti ryškiomis vaivorykštės spalvomis; nusipirktas daiktas yra išnuomotas ar kitaip apsunkintas trečiųjų asmenų teisėmis); kai 93 proc. oro kondicionierių siuntos neatitinka pardavimo pavyzdžio, nes suvartoja daugiau energijos ir mažiau šaldo, tai sutartis pažeidžiama iš esmės; sutartis taip pat pažeidžiama iš esmės [24, p. 209], jei parduotame vyne yra daugiau cukraus, nei tai leidžia pirkėjo įstatymai, ir todėl vynas negali būti perparduotas; sutartis bus pripažinta kaip pažeista iš esmės, jei nuostolių atlyginimas bus pripažintas kaip neadekvati gynybos priemonė [26]. Pavyzdžiui, pardavėjas [31] įsipareigojo pristatyti kobalto sulfatą, kuris būtų kilęs iš Didžio-

¹ Where the goods in question are of fashionable or seasonable character, or where they have a stock or market price, or where the prices are subject to sharp fluctuations, late delivery has been viewed as fundamental breach.

² The buyer's obligation to pay the price includes all of the measures required by the contract, such as the duties to provide a letter of credit, and to comply with relevant domestic laws to enable payment to be made.

³ Where the buyer has informed the seller that he needs the goods at a certain date to fulfill his own obligations towards third parties, late delivery is to be considered fundamental breach.

⁴ Stating that the objective damages will not be the decisive factor in determining fundamental breach but „whether the risk of the particular non-conformity was considered so serious by the parties that its existence would eliminate the buyer's interest in the performance of the contract concerning these goods“.

sios Britanijos, kartu su kilmės ir kokybės sertifikatais. Pardavėjas pristatė prekę Pietų Afrikos kilmės ir pateikė neteisingus kilmės ir kokybės sertifikatus. Nepaisant šių pažeidimų pirkėjas neturėjo teisės nutraukti sutartį dėl esminio sutarties pažeidimo, nes neįrodė, jog negalėtų prekės perparduoti (vykdant pareigą mažinti nuostolius ir pareikalauti atlyginti nuostolius), o kilmės ir kokybės sertifikatus galėjo gauti ir iš kitų šaltinių.

3) **negalėjimą įvykdyti prisiimtą pareigą:** pavyzdžiui [24], jei pardavėjas įsipareigojo pristatyti individualiais požymiais apibūdinamą daiktą, o jis pakeliui sudegė arba buvo pavogtas, tai šios aplinkybės sąlygos objektyvų arba subjektyvų negalimumą – tai jau bus esminis sutarties pažeidimas; bankroto bylos išskėlimas pirkėjui, kuris dar nesumokėjo prekės kainos, gali suteikti teisę nutraukti sutartį [32].

4) **nenorą įvykdyti prisiimtą pareigą:** pavyzdžiui [24; 33], pardavėjas atsiunčia pranešimą, kad laikinai prekių netieks arba pridengdamas nenorą vykdyti sutartį pareikalauja naujų nepagrįstų garantijų, arba vienareikšmiškai pareiškia, kad prekių iš viso nebetieks.

5) **nepasitikėjimą kitos šalies galimybe įvykdyti sutartį ateityje:** pavyzdžiui, nepaisant to, kad komisierius pareikalavo iš komitento atlyginti labai nedidelę sumą, bet jas pagrindė pateikdamas komitentui suklastotus dokumentus, komitentas gali nutraukti sutartį; pirkėjas turi teisę nutraukti sutartį, jei plieno pardavėjas, suėjus prekės pristatymo terminui, pareiškia, kad šiuo metu prekės pristatyti negali, nes veda derybas dėl žaliavos gavimo; tiekėjas turi teisę nutraukti sutartį, jei pirkėjas, įsiskolinęs už prieš tai pristatytas prekes, laiku nepateikia tiekėjo pareikalautos mokėjimo įvykdymo garantijos [24].

6) **pasiūlymą ištaisyti pažeidimo trūkumus bei pačio ištaisymo galimumą:** jei pažeidėjas laiku pasiūlo ištaisyti padarytus pažeidimus nesukeldamas neprotingų nepatogumų nukentėjusiai šaliai, pažeidimo nebus galima pripažinti esminiu [24].

Reikia atkreipti dėmesį, kad Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalyje išvardyti kriterijai, išskyrus 4 ir 5 punktus, atitinka teisės doktrinos ir teismų praktikos naudojamus kriterijus CISG 25 straipsnyje įtvirtintam esminiam sutarties pažeidimui nustatyti. Vadinasi, teisės doktrina ir teismų praktika plačiau aiškina ir taiko CISG 25 straipsnį, nes iš tikrųjų remiantis CISG 25 straipsniu, kaip parodė bendrosios teisės sistemos praktika, reikėtų apsiriboti tik pažeidimo pasekmėmis ir nesuteikti galimybės nutraukti sutartį, pavyzdžiui, dėl sutartinės pareigos pobūdžio, jei tai nesukelia padarinių. Tarptautinis Vienos konvencijos pobūdis ir praktiniai sunkumai pakeisti tarptautinę konvenciją pateisina tokią praktiką. Tuo labiau pačius Principus (CISG 7(2) str.) galima naudoti neaiškiems Vienos konvencijos terminams aiškinti, nes tiek Vienos konvenciją, tiek Principus sieja pagrindinis principas *favor contractus*, t. y. kaip įmanoma siekti sutarties įvykdymo [24].

Kaip matome, nei bendrosios teisės, nei CISG 25 straipsnio doktrina ir taikymo praktika nepateikia aiškaus išankstinio atsakymo, ar konkretus sutarties neįvykdymas bus esminis. Atsakymas priklausys tik nuo konkrečių aplinkybių. Aišku viena, kad taikant Principų 7.3.1 straipsnio 2 dalies (a) punktą arba CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1 punktą, žiūrima ne į sutartinės pareigos ar sutarties termino pobūdį, bet į jos neįvykdymo padarinius. Jei padariniai (pareigos neįvykdymo netekimas) yra tokie, kad nukentėjusioji šalis praranda interesą į tolesnį sutarties vykdymą (esminę reikšmę čia turi ne tiek pačių pasekmių dydis, kiek jų santykis su tuo, ko tikėjosi nukentėjusioji šalis [15, p. 351]), tai sutartis yra neįvykdoma iš esmės.

2.1.2. Antrasis elementas – „tokio rezultato kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti“

Kaip jau buvo minėta, yra pagrindo manyti, kad Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (a) punkto kriterijus yra perimtas iš Vienos konvencijos 25 straipsnio. Antras šio kriterijaus elementas Principuose šiek tiek skiriasi nuo savo pirmtako, t. y. „išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato“ (UNIDROIT principai) ir „išskyrus

atvejus, kai pažeidusioji šalis **nenumatė** tokio rezultato ir tokio pat statuso protingas asmuo **tokiomis pačiomis aplinkybėmis jo nebūtų numatęs**“ (CISG 25 str.). Anot Vienos konvencijos teisės doktrinos [24, p. 198], „numatymas“, nurodytas 25 straipsnyje, atlieka dvi funkcijas: 1) materialinę („substantive“) – nurodo į sutartį pažeidusios šalies žinojimą apie galimus neigiamas pažeidimo padarinius ir 2) procesinę – įtvirtina prezumpciją, kad sutartį pažeidusi šalis numatė neigiamus padarinius, todėl jai tenka pareiga įrodyti priešingai. Kita vertus [24, p. 206], „numatymas“ atlieka analogišką nukentėjusios šalies teisių įgyvendinimo ribojimo funkciją kaip ir CISG 74 straipsnyje (plg. CK 6.258 str. 4 d.) nustatytas išieškotinių nuostolių apribojimas. Todėl reikėtų sutikti su nuomone [24; 30], kad „numatymas“ ar „nenumatymas“ neturi reikšmės pripažįstant patį sutarties neįvykdymo faktą esminiu. „Numatymo“ pagrindinis tikslas – apriboti galimą piktnaudžiavimą teise nutraukti sutartį. Pripažįstama [34, p. 194], kad „numatymo“ elemento įvedimas į sutarčių teisės institutus yra tiesioginė sąžiningumo principo įtaka, kuri padeda kovoti su galimu piktnaudžiavimu teise. Vienos nuomonės, kada turi būti „numatyti“ galimi pažeidimo padariniai, teisės doktrinoje nėra [24; 30], tačiau vyrauja nuomonė [24], kad turi būti numatyta sutarties sudarymo momentu.

Kadangi „numatymas“ susietas su „protingo asmens“ analogiško numatymo galimybe, tai tiek Vienos konvencijoje, tiek Principuose įtvirtintas objektyvus „numatymo“ reikalavimas. Nustatant, ar kita šalis galėjo numatyti, žiūrima į šalių derybas iki sutarties sudarymo bei tarp šalių susiklosčiusią dalykinę praktiką [24, p. 211]. Vienos konvencijos 25 straipsnio žodžių junginys „tokio pat statuso protingas asmuo“ aiškinamas [24, p. 215] kaip vidutinis verslininkas, neturintis ypatingų intelektualinių ar profesinių sugebėjimų, o „tokiomis pačiomis aplinkybėmis“ reiškia nuorodą [30] tiek į vietinės, tiek į tarptautinės rinkos konjunktūrą. Vienos konvencijos 25 straipsnyje įtvirtinta „numatymo“ formuluotė buvo kritikuojama [24], nes ji neleido įvertinti specialių pažeidimą padariusios šalies sugebėjimų (žinojimui taikomas tik vidutinio verslininko standartas). Manychiau, būtent ši priežastis galėjo paskatinti Principų rengėjus supaprastinti mūsų nagrinėjamo antrojo elemento formuluotę. „Numatymo“ elementas įveda privalomą kiekvieno sandorio neįvykdymo rizikos įvertinimo reikalavimą [2, p. 75].

2.2. Sutarties sąlygų pobūdis (CK 6.217 str. 2 d. 2 p.)³

CK 6.217 straipsnio 2 dalies 2 punktą pakartoja Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (b) punktą bei PECL 8:103 straipsnio (a) punktą. Šis kriterijus, skirtingai nei ką tik analizuotasis, nereikalauja atsižvelgti į pažeidimo sukeltus padarinius. Sutarties pažeidimas nustatomas pagal pažeistos sutarties nuostatos pobūdį, kur net menkiausias nukrypimas nuo tinkamo įvykdymo sąlygos sukelia esminį sutarties pažeidimą [9]. Ar reikia griežtai laikytis konkrečios sutarties nuostatos, nustato šalių susitarimas [3], apie kurį sprendžiama tiek iš sutarties teksto, tiek iš numanomų sutarties sąlygų (CK 6.196 str.). Taigi [3] sutartyje gali būti nurodyta, kad bet kaip pažeidus tam tikrą sutarties terminą, nukentėjusioji šalis galės nutraukti sutartį. Analogiškas sutarties termino pobūdis gali būti numanomas ir remiantis sutarčiais taikomais teisės aktais [3]. Antai pripažįstama, kad tam tikroms prekių rūšims pristatymo terminas arba dokumentų atitiktis dokumentinio akredityvo sąlygoms turi esminę reikšmę [9]. Pareiga griežtai laikytis sutarties nuostatos gali būti suprantama iš sutarties teksto, pačios sutarties esmės [5].

Kaip jau buvo minėta, bendrosios teisės tradicija [22; 23] suteikia teisę nutraukti sutartį dviem atvejais: 1) kai pažeidžiamas tarpinis sutarties terminas („*intermediate term*“) ir 2) kai pažeidžiamas esminis sutarties terminas („*condition*“). Šalis galės nutraukti sutartį neatsižvelgdama į pažeidimo padarinius, jei sutarties terminą bus galima traktuoti kaip esminį sutarties terminą. Yra manančių, kad toks sutarties nuostatos („*condition*“) traktavimas reiškia,

¹ Tačiau turi reikšmės įgyvendinat teisę nutraukti sutartį.

² Atsisakyti žodžių „tokio pat statuso protingas asmuo“ juos pakeičiant fraze „protingai numatyti“.

³ „Ar pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminę reikšmę“.

kad pažeidus šį sutarties terminą nukentėjusioji šalis *ipso facto* „negauna didelės dalies to, ko tikėjosi pagal sutartį“, t. y. patenkinamas *Hong Kong Fir* bylos reikalavimas [19]. Tačiau vyrauja nuomonė, kad pažeidus esminį sutarties terminą („*condition*“) nukentėjusios šalies netekimas gali būti ir visiškai nedidelis. Bendrosios teisės doktrina teigia [22, p. 98], kad sąlyga gali būti pripažinta „*condition*“ trim atvejais, kai: 1) taip ją įvardija šalių sutartis, 2) aiškinant tarp šalių sudarytos sutarties tekstą, galima numanyti tokį sąlygos pobūdį, 3) taip ją įvardija sutarčiai taikomas teisės aktas. Sunkiausia nustatyti, ar pažeista sutarties nuostata yra „*condition*“, kai aiškinamas sutarties tekstas. Teisės doktrina [22, p. 106], spręsdama šią problemą ir apibendrinama teismų praktika, siūlo atsižvelgti į šiuos veiksnius:

- 1) sutarties termino struktūrą ir formą;
- 2) nukentėjusios šalies supratimo laipsnį sutarties sudarymo metu, kad sutarties nuostatos bus griežtai laikomasi;
- 3) sutarties nuostatos vietą kitų sutarties terminų atžvilgiu;
- 4) galimus bet kokio pažeidimo padarinius;
- 5) ar nuostolių atlyginimas būtų adekvati gynybos priemonė;
- 6) ar nuostatos traktavimas kaip esminio sutarties termino („*condition*“) bus protingas;
- 7) bendrą sutarties pobūdį;
- 8) sutarties dalyko pobūdį;
- 9) terminu išreiškiamos sutartinės prievolės pobūdį.

Minėjome, jog nepaisant „*tarpinių*“ terminų teisingesnio padarinių įvertinimo, mažiau- siai dėl dviejų priežasčių bendroji teisės sistema neketina atsisakyti esminių sutarties terminų („*conditions*“): siekiant ginti vartotojų interesus ir užtikrinti verslo aplinkos stabilumą, t. y. visiškai įgyvendinti sutarties laisvės principą (jei leidžiama šalims sudaryti sutartį, tai turi būti leidžiama ir pačioms *ex ante*¹ susitarti dėl sutarties nutraukimo pagrindų). Atsižvelgiant į Principų priėmimo tikslus bei tarptautinį pobūdį, jis neišvengiamai buvo orientuotas į praktinį taikymą ir bendrosios teisės valstybių sistemose. Todėl atsižvelgdamas į bendrosios teisės sistemos valstybių konservatyvumą, manyčiau, kad aiškinant Principų 7.3.1 straipsnio 2 dalies (b) punktą galima remtis bendrosios teisės tradicijos sukaupta patirtimi reglamentuoti esminius sutarties terminus – „*conditions*“.

2.3. Prievolės pažeidėjo kaltė (CK 6.217 str. 2 d. 3 p.)²

CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punktas pakartoja Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punktą bei PECL 8:103 straipsnio (c) punktą (tiesa, čia papildyta, kad prievolės neįvykdymas tyčia turi „*duoti pagrindą nukentėjusiai šaliai tikėti, kad ji negali pasikliauti kitos šalies prievolės įvykdymu ateityje*“). Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punkto komentare nurodoma, kad tyčinis sutarties neįvykdymas negali būti pripažintas esminiu neįvykdymu, jei tai prieštarauja sąžiningumo principui. Bendrojoje teisėje galioja panaši taisyklė, kad vien tik faktas, kad sutartis buvo pažeista tyčia, nesuteikia teisės nutraukti sutartį. Sutartį bus galima nutraukti tik tada, jei tyčinis sutarties pažeidimas reikš apgaulę arba išreikš sutartį pažeidusios šalies valią nebebūti sutarties saistomai („*an intention no longer to be bound by the contract*“). Vadinasi, neatsitiktinė ir PECL 8:103 straipsnio (c) punkto redakcija: „*the non-performance is intentional and gives the aggrieved party reason to believe that it cannot rely on the other party's future performance*“. Anot vieno iš Principų rengėjų, šis kriterijus yra nukrypimas nuo bendros Principų taisyklės, kur teisė nutraukti sutartį nepriklauso nuo skolininko kaltės [11, p. 308]. Teigiama, kad taip buvo norima įtvirtinti mintį, jog pats tyčinio ar neatsargaus pažeidimo padarymo faktas (neatsižvelgiant į sukeltus padarinius) gali sugriauti pasitikėjimą kita šalimi, ir todėl reikia suteikti teisę nukentėjusiai šaliai nutraukti sutartį [11, p. 309]. Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punktą reikia aiškinti sistemiškai kartu su Principų 5.4. straipsniu bei 7 skyriaus ketvirtu poskyriu „Nuostoliai“ („*Section 4 Damages*“). Principų 5.4.

¹ Lot. – iš anksto.

² „Ar prievolė neįvykdyta tyčia ar dėl didelio neatsargumo“.

straipsnis į Principus perkėlė Prancūzijos teisės doktrinos prievolių skirstymą pagal jų intensyvumo laipsnį, t. y. konkrečiai įtvirtino, kad sutartinės prievolės gali būti dviejų rūšių: prievolė pasiekti tam tikrą rezultatą („*obligations de resultat*“) ir prievolė užtikrinti tam tikrą atidumo laipsnį („*obligations de moyens*“) [35]. Jeigu tam tikras rezultatas nepasiekiamas, pripažįstama, kad skolininkas „neįvykdė“ prievolės. Prievolė užtikrinti tam tikrą atidumo laipsnį tai pat bus „neįvykdyta“, jei skolininkas nesiėmė tokių pastangų, kokių būtų ėmėsis tokiomis pat aplinkybėmis protingas asmuo. Taigi vienu atveju neatsižvelgiama į asmens kaltę, kitu – atsižvelgiama. Remiantis Principais reikalauti atlyginti nuostolius galima visais atvejais, kai prievolė „neįvykdoma“ (Principų 7.4.1. str. „nebent Principų nuostatos pateisina neįvykdymą“), o nutraukti sutartį – kai prievolė „iš esmės neįvykdoma“ (Principų 7.3.1. str.). Prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą („*obligations de resultat*“) „neįvykdytas“ yra pateisinamas tik *force majeure* aplinkybėmis (Principų 7.1.7. str.), o prievolės užtikrinti tam tikrą atidumo laipsnį – nesant vykdytojo kaltės. Principuose yra įtvirtinta objektyvi kaltės samprata, tai reiškia [5, p.339], kad atsakymas į klausimą, ar sutartį neįvykdęs asmuo yra kaltas, ar ne, turi būti pateikiamas ne vertinant jo psichikos ar psichologinę būklę, o jo elgesį remiantis protingo asmens, veikiančio tokiomis pat aplinkybėmis (Principų 5.4. str.), elgesiu. Ar tai reiškia, kad Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punktą galime taikyti tik „*obligations de momens*“ prievolėms? Manychiau, kad ne. Visų prievolių, ką nors perduoti, ir prievolių, ko nors nedaryti, tikslas – pasiekti tam tikrą rezultatą [34, p. 70], t. y. jos bus „*obligations de resultat*“. Pavyzdžiui, distributorius įsipareigoja gamintojui neperpardavinėti prekių valstybėje Y. Nepaisydamas šio įsipareigojimo „nedaryti“ distributorius pabando sudaryti sutartį su klientu valstybėje Y. Jei Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punktą aiškinsime siaurai, tai gamintojas, sužinojęs apie tai, negalėtų nutraukti sutarties, kol nebus pažeista „*obligations de resultat*“ – sudaryta sutartis. Gamintojas, nors ir žinodamas apie derybas, turėtų laukti. Toks aiškinimas prieštarautų protingumo ir teisingumo principams.

Todėl siekiant teisingai taikyti šį kriterijų, sistemiškai su nurodytais straipsniais jo aiškinti negalima, tai reiškia, kad žodžių junginys „tyčia ar dėl didelio neatsargumo“ turės savarankišką, tik šiam straipsniui būdingą prasmę. Atsižvelgiant į nagrinėjamo kriterijaus struktūrinę vietą Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalyje¹, oficialių Principų nurodymą kartu taikyti sąžiningumo principą (Principų 1.7. str.) bei į PECL 8:103 straipsnio (c) punkto redakciją, reikėtų sutikti, kad **CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punktą reikia aiškinti siaurai, tai yra, kad tyčinis ar didelis neatsargumas turi sugriauti pasitikėjimą kita šalimi**. Pavyzdžiui, išimtinės distribucijos teises turintis distributorius, priešingai gamintojo draudimui pabandęs parduoti prekes valstybėje Y, nors faktiškai pirkimo–pardavimo sutarties ir nesudaręs, gali būti laikomas tyčia pažeidusiu išimtinės distribucijos sutartį, o tai suteiktų teisę nutraukti sutartį [3].

Kadangi Lietuvos teisės doktrina [34, p. 70] taip pat pripažįsta, kad LR CK įtvirtina prievolių skirstymą į „*obligations de resultat*“ ir į „*obligations de momens*“, toks CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punkto aiškinimas neprieštarauš Principų 7.3.1.straipsnio 2 dalies (c) punktui.

2.4. Netikėjimas sutarties neįvykdymu ateityje (CK 6.217 str. 2 d. 4 p.)²

CK 6.217 straipsnio 2 dalies 4 punktas pakartoja Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (d) punktą. Principų komentare nurodoma, kad šis kriterijus orientuotas į sutarties vykdymo etapais („*installment contracts*“) sutarčių nutraukimą, t. y. jei pristatytos partijos taip nukrypsta nuo tinkamo įvykdymo, kad galima pagrįstai tikėtis, jog ir būsiami pristatymai bus taip pat netinkami. Jei pažeidimą padariusi šalis neturi neįvykdytų įsipareigojimų (išskyrus pareigą ištaisyti padarytus pažeidimus) arba nėra pagrindo manyti, kad ji ateityje tinkamai jų neįvykdys, tai šis kriterijus negali būti taikomas [3]. Tačiau jei įgaliojtinis, turintis teisę reikalauti atlyginti išlaidas iš savo įgaliojtojo, jam pateikia sąmoningai suklastotą išlaidų orderį, tai

¹ Tik trečias pagal eilę.

² „Ar neįvykdytas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje“.

įgaliotojas gali nutraukti sutartį būtent šio kriterijaus pagrindu [9]. Riba tarp Principų 7.3.1. straipsnio 2 d. (c) punkto ir 7.3.1. straipsnio 2 d. (d) punkto yra labai neryški. Skirtumas tas, kad CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punktą reikalauja, kad tik tyčinis sutarties pažeidimo faktas sugriautų tolesnį tikėjimą tinkamu sutarties įvykdymu ateityje, o pagal CK 6.217 straipsnio 2 dalies 4 punktą tokias pasekmes gali sukelti ir netyčinis pažeidimas. Kitaip tariant, CK 6.217 straipsnio 2 dalies 4 punktą leidžia pripažinti sutarties pažeidimą esminiu net ir tuo atveju, jei pats pažeidimas (nesiejant jo su nukentėjusios šalies tikėjimo praradimu) yra nedidelis. Manytume, kad PECL 8:103 straipsnio (c) punktas pagrįstai sujungė Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punktą ir 7.3.1. straipsnio 2 dalies (d) punktą į vieną. Tokia punkto redakcija neleidžia kvestionuoti, ar teisingai aiškinamas Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punktas. Kita vertus, Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punktu buvo siekiama užkirsti kelią nedidelių pažeidimų pakartotinumui, o PECL 8:103 straipsnio (c) punkto redakcija ir šiuo požiūriu priimtinesnė, nes ji reikalaus (norint įrodyti pažeidėjo tyčią), kad nukentėjusioji šalis savo pranešimu ar kita objektyvia žinių išraiškos forma atkreiptų į tai pažeidėjo dėmesį (prieš šiuo pagrindu nutraukiant sutartį).

2.5. Sutartį pažeidusios šalies nuostolių dydis (CK 6.217 str. 2 d. 5 p.)¹

CK 6.217 straipsnio 2 dalies 4 punktą pakartoja Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (e) punktą. Tai vienintelis kriterijus, kai tiesiogiai atsižvelgiama ir į sutartį pažeidusios šalies interesus. Juo įvertinamos galimos sutarties nutraukimo pasekmės sutartį neįvykdžiusiai šaliai. Šis kriterijus taip pat įtvirtina daugelyje teisės tradicijų pripažįstamą *pasikliovimo* („*reliance*“) principą [37], t. y. gina šalies pasikliovimą, kad sutartis egzistuoja ir ją reikia abiem šalim vykdyti. Būtent pasikliaudama sutartimi ji gali daryti išlaidas ruošdamasi įvykdyti sutartį. Sutartį bus lengviau pripažinti iš esmės neįvykdyta, kai pažeidusi šalis nebus pasiruošusi įvykdyti sutartį. Šis kriterijus kartu netiesiogiai reikalauja, kad nukentėjusioji šalis operatyviai naudotųsi savo teise nutraukti sutartį ir savo neveikimu neduoti pagrįsto pagrindo manyti, kad ji nelaiko, jog sutartis yra neįvykdyta. Šis kriterijus joku būdu nereiškia [9], kad, jei sutartį pažeidusi šalis turės daug išlaidų dėl nutraukimo, tai sutarties nutraukti negalima. Manychiau, pagrindinis šio kriterijaus tikslas užtikrinti, jog nukentėjusioji šalis (ar teismas) priimdama sprendimą dėl sutarties nutraukimo įvertintų ir galimas nutraukimo pasekmes sutarties neįvykdžiusiai šaliai. Todėl reikėtų sutikti su nuomone [24, p. 241], kad taikant Principų 7.3.1. straipsnį ar CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktą privalomai reikėtų analizuoti, ar nuostolių atlyginimas nebus adekvati pažeistų teisių gynybos priemonė, nes daugelis teisės sistemų siekdamos teisingumo privatinėje teisėje preziumuoja [24, p. 248], kad verslininkai sudaro sutartis vien tik dėl ekonominių priežasčių, dėl to jų interesai nebus pažeisti, jei bus atlyginti dėl sutarties pažeidimo padaryti nuostoliai (nesvarbu pažeidimas esminis, ar neesminis). Tačiau pasitaiko atvejų [24, p. 257], kai būtent sutarties nutraukimas yra ekonomiškai naudingesnis nei nuostolių atlyginimas, pavyzdžiui, patirti nuostoliai yra visiškai ar iš dalies neatlyginami, nes: 1) nukentėjusioji šalis nesiėmė priemonių atsiradusiems nuostoliams mažinti (pvz., CK 6.259 str. 2 d.), 2) sutartį pažeidusi šalis yra atleidžiama nuo nuostolių atlyginimo (pvz., CK 6.212 str.), 3) nuostolius sunku apskaičiuoti, įrodyti, išieškoti arba jų protingai nenumatė sutartį pažeidusi šalis, 4) sutartį pažeidusi šalis tampa nemoki, 5) nukentėjusioji šalis sudarė nesėkmingą sandorį, ir jis vis vien išliks nesėkmingas, net jei ir bus kitos šalies tinkamai įvykdytas. Kita vertus, sutartį pažeidusi šalis gali nenorėti, kad sutartis būtų nutraukta, nes: 1) reikės gražinti viską, kas gauta pagal sutartį, 2) grįš rizika, kuri pagal sutartį buvo perduota nukentėjusiai šaliai (pvz., sudaryta *forward* sutartis su pirkėju dėl prekės, ku-

¹ „Ar sutarties neįvykdžiusi šalis, kuri rengėsi įvykdyti ar vykdė sutartį, patirtų labai didelių nuostolių, jeigu sutartis būtų nutraukta“.

² An agreement to sell a commodity at a fixed future date but at a price set at the time the contract is written [20, p. 452].

rios kaina rinkoje krenta), 3) liks iššvaistyti ekonominiai ištekliai, kurie buvo panaudoti mėginant tinkamai įvykdyti sutartį (pvz., išleisti pinigai reklamos kampanijai).

Todėl Principai (7.3.1., 7.1.4. ir 7.1.5. str.) ir Kodeksas (6.208, 6.209 ir 217 str.) stengiasi apginti abiejų šalių priešingus interesus. Tačiau sutartis yra arba nutraukiama, arba ne, todėl tik vienos šalies interesai gali būti patenkinti. Kadangi nukentėjusioji šalis gali nutraukti sutartį vienašališku pranešimu (CK 6.218 str.), tai *a priori* reiškia, jog ji pati pasirenka ekonomiškiausią savo interesų gynimo būdą, nors jis nebūtinai turi būti teisingas kitos šalies atžvilgiu. Manychiau, kad, iškilus ginčui dėl sutarties nutraukimo teisėtumo, teismas vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais (CK 1.5 str.) bei CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktu, šiuos priešingus interesus turėtų privalomai nustatyti ir nuspręsti, kurios šalies interesų gynimui, atsižvelgiant į konkrečias faktines aplinkybes, suteikti pirmenybę. Anksčiau pateikti Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (a) punkto (CK 6.217 str. 2 d. 1 p.) kriterijaus analizavimo pavyzdžiai turėtų padėti tiek nukentėjusiai šaliai, tiek teismui suteikti argumentų įrodyti pažeistus interesus. Be to, atsižvelgiant į tai, kad CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1 punktą (7.3.1. str. 2 d. a) p.) yra perimtas iš bendrosios teisės tradicijos, kur vien tik šio kriterijaus įrodymas gali suteikti teisę nutraukti sutartį, galime daryti išvadą, kad CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktas kartu gali būti taikomas tik su tais nutraukimo kriterijais, kurie atsižvelgia į dėl pažeidimo kilusias pasekmes nukentėjusiai šaliai. Toks kriterijus nurodytas tik viename CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1 punkte. Kiti CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nurodyti kriterijai yra nesuderinami su CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktu, nes CK 6.217 straipsnio 2 dalies 2 punktas specialiai skirtas išvengti bet kokios sąsajos su dėl pažeidimo realiai padaroma žala, o CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punktai *ipso facto* įtvirtina nukentėjusios šalies interesų prioritetą neatsižvelgiant į tai, kokios dėl to kyla pasekmės pažeidėjui.

3. Nauja CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punkto redakcija

Norint nustatyti, ar sutartis iš esmės neįvykdyta, visų pirma reikia nustatyti atvejus, kai ji bus tik „neįvykdyta“. Atsakymas į šį klausimą tiesiogiai susijęs su sutarties turinio nustatymu. CK 6.196 straipsnio 1 dalis nustato, kad sutarties sąlygos gali būti aiškiai nurodytos arba numanomos. Numanomos sąlygos, arba, kitaip tariant, numanomos pareigos, gali būti nustatomos iš sutarties esmės ir tikslo, šalių tarpusavio santykių pobūdžio, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijų (CK 6.196 str. (2 d.)).

Kad sąžiningumo principas leidžia pripažinti esant pareigas, kurių sutartis tiesiogiai nenumato, ir atitinkamai pripažinti neteisėtais vienos iš šalių veiksmus, pripažįsta ir Lietuvos teisės doktrina [34, p. 194]. Sąžiningumo reikalavimas taip pat yra vertinamoji teisės norma. Jos turinio, netaikydami papildomų kriterijų, taip pat nenustatysime. Jau siūlėme laikytis nuomonės, kad kontrahentas bus sąžiningas, jei bus stengiamasi įvykdyti sudarytą sutartį prisiimant naujų ir papildomų pozityvių arba negatyvių pareigų, kol tai yra protinga ir teisinga, t. y. sąžiningumas gali būti aiškinamas per moralinę „ištikimybės“ kategoriją. Pripažįstama, kad sąžiningumo principo dominavimas atspindi Europos sutarčių teisės moralumo didėjimą [37].

Jeigu ši prielaida yra teisinga, tai būtų logiška įpareigoti nukentėjusią šalį nutraukti sudarytą sutartį, jei ši „ištikimybės“ yra didžia dalimi sulaužoma. Pavyzdžiui, jei bankas, kuris suteikė savo klientui labai didelį kreditą, neįspėjęs (nes įspėti reikalauja sąžiningumo principas) ir dar nesuėjęs paskolos gražinimo terminui pareikalauja ją gražinti, tai jis elgiasi nesąžiningai. Tačiau vargu ar tai bus ryškus „ištikimybės“ sulaužymas. Arba jei agentas pateikia suklastotus išlaidų orderius savo įgaliotiniui, nors sąžiningumo principas jam tai akivaizdžiai draudžia, tai jis sulaužo sutartinę „ištikimybę“. Manychiau, kad visais atvejais „ištikimybės“ bus didele dalimi sulaužoma, jei sutartinės prievolės (aiškios ar numanomos) bus neįvykdomos „tyčia ar dėl didelio neatsargumo“. Sąžiningumo principas, skirtingai nei kodekse numatyti sandorių negaliojimo pagrindai, su kitos šalies apgaule, savanaudiškumu kovoja sutarties

vykdymo stadijoje – teisinio santykio egzistavimo metu, nes, pavyzdžiui, CK1.91 straipsnis į šias aplinkybes atsižvelgia tik pačio sandorio sudarymo metu.

Jau minėjome, kad Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punkte vartojamas žodžių junginys „tyčia ar dėl didelio neatsargumo“ prieštarauja Principų nuostatai reikalauti įvykdyti prievolę neatsižvelgiant į šalies kaltę (Principų 7.4.1. str.). Todėl tiek Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punkto, tiek Kodekso 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punkto formuluotė būtų tikslesnė, jei būtų pakeista taip: „ar iš esmės buvo pažeistas sąžiningumo principas“. Tokia formuluotė leistų šį kriterijų be apribojimų taikyti tiek „obligations de moyens“, tiek „obligations de resultat“ prievolėms. Tada, jei nuomotojas, nusižengdamas sąžiningumo principui, išnuomoja gretimas patalpas nuomininko konkurentui, nuomininkas turėtų teisę prieš terminą nutraukti nuomos sutartį, nelaukdamas, kol jo verslas taps nuostolingas (CK 6.217 str. 2 d. 1 p.).

Išvados

1. CK 6.217 straipsnyje vartojamą sąvoką „sutarties neįvykdymas“ reikėtų aiškinti plačiau, t. y. remiantis CK 6.205 straipsniu, kaip reiškiančią bet kokios iš sutarties atsiradusios prievolės neįvykdymą, taip pat netinkamą įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą.

2. Aiškinant CK 6.217 straipsnio 2 dalyje pateiktus kriterijus nereikia atsižvelgti į sutartinės prievolės „pažeidimo“ faktą kaip būtiną rūšinį visų šiame straipsnyje pateiktų kriterijų požymį.

3. Esminis sutarties pažeidimas (neįvykdymas) yra būdingas vertinamosios normos pavyzdys, todėl ji neturi konkretaus ir apibrėžto turinio. Gali būti nurodyti tik šios normos taikymo pavyzdžiai – juos mes ir pateikėme. Konkretus turinys priklausys nuo konkrečių faktinių aplinkybių.

4. Remdamiesi CK 6.217 straipsnyje įtvirtintų kriterijų priėmimo istorija bei jais vadovaujantis ginamais interesais, galime teigti, kad CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktas kartu gali būti taikomas tik su tais nutraukimo kriterijais, kuriuos taikant atsižvelgiama į dėl pažeidimo padarytas pasekmes nukentėjusiai šaliai. Toks kriterijus yra tik vienas CK 6.217 straipsnio 2 dalies 1 punktas. Kiti CK 6.217 straipsnio 2 dalyje nurodyti kriterijai yra savarankiški ir nesuderinami su CK 6.217 straipsnio 2 dalies 5 punktu, nes CK 6.217 straipsnio 2 dalies 2 punktas specialiai skirtas išvengti bet kokios sąsajos su dėl pažeidimo realiai padaroma žala, o CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punktai *ipso facto* įtvirtina nukentėjusios šalies interesų prioritetą, nesvarbu, kokios dėl to pasekmės kyla pažeidėjui.

5. Atsižvelgiant į tai, kad CK 6.217 straipsnio 2 dalies 3 punkte, kuris pakartoja UNIDROIT Principų 7.3.1. straipsnio 2 dalies (c) punktą, vartojamas žodžių junginys „tyčia ar dėl didelio neatsargumo“ prieštarauja Principų nuostatai reikalauti įvykdyti prievolę neatsižvelgiant į šalies kaltę (Principų 7.4.1. str.), šį kriterijų reikėtų reformuluoti, pavyzdžiui, į „ar iš esmės buvo pažeistas sąžiningumo principas“. Tokia formuluotė (nesumažindama buvusios normos reguliavimo apimties) pašalintų nustatytą prieštaravimą.

LITERATŪRA

1. **Principles** of International Commercial Contracts. – Rome: UNIDROIT, 1994.
2. **Венская** конвенция о договорах международной купли-продажи товаров. Комментарий. – Москва, 1994.
3. **Lando O., Beale H. eds.** Principles of European Contract Law: Parts I and II. – Kluwer Law International, 2000.
4. **Rosett A.** Unification, Harmonization, Restatement, Codification and Reform in the International Commercial Law // The American Journal of Comparative Law. 1992. Vol. 40.

5. **Lietuvos Respublikos** civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2003.
6. **Schlechtriem P.** Termination of Contracts under the Principles of International Commercial Contracts // *Contratti commerciali internazionali e Principi UNIDROIT*, Giuffrè. – Milano, 1997.
7. **Furmston M. P.** Breach of Contract // *The American Journal of Comparative Law*, 1992. Vol. 40.
8. **Schlechtriem P.** The German Act to Modernize the Law of Obligations in the Context of Common Principles and Structures of the Law of Obligations in Europe (2002). *Oxford U Comparative L Forum 2* at ouclf.iuscomp.org
9. www.unilex.info
10. **Hartkamp A.** The Unidroit Principles for International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law. www.cbs.dk/commission_on_ecl/literature/hartkamp/
11. **Schlechtriem P.** Termination and Adjustment of Contracts // *European Journal of Law Reform*, 1999. Vol. 1. No. 3.
12. **Treitel G.** Termination of Contract. – Oxford, 1998.
13. **International Encyclopedia of Comparative Law**. Vol. VII. Contracts in General.
14. **Bonell M. J.** Nature, Purposes and First Experiences in Practice. (www.unidroit.org/english/principles/pr-exper.htm)
15. **Брагинский М. И., Витрянский В. В.** Договорное право. Книга первая. – Москва, 2000.
16. **Черданцев А.** Толкование советского права. – Москва, 1979.
17. **Lietuvos** Anksčiausiojo Teismo nutartis 2002 m. gruodžio 4 d. civilinėje byloje Nr. 3K–3–1477/2002.
18. **Bonell M. J.** Nature, Purposes and First Experiences in Practice. (www.unidroit.org/english/principles/pr-exper.htm)
19. **Treitel G.** Some Landmarks of Twentieth Century Contract Law. – Oxford: Clarendon Press, 2002.
20. **Black's Law Dictionary**. Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern. By H.C. Black, M.A. – St. Paul. Minn., 1991.
21. **Birds J., Bradgate R., Villiers Ch.** Termination of Contracts. Institute for Commercial law studies University of Sheffield.
22. **Carter J. W.** Breach of Contract. 1991.
23. **Treitel G.** Law of Contract. 1987.
24. **Koch R.** The Concept of Fundamental Breach of Contract under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods // *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. 1998. – Kluwer Law International, 1999.
25. **Olaf Clausson.** Avoidance in Nonpayment Situations and Fundamental Breach under the 1980 U.N. Convention on Contracts for the International Sale of Goods. *N. Y. L. Sch. J. Int. & Comp. L.* 93, 113 (1984).
26. **Schlechtriem P.** Uniform Sales Law: the UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods 19 (1986)
27. <http://www.cisg-online.ch/cisg/urteile/107.htm>
28. <http://www.cisg-online.ch/cisg/urteile/134.htm>
29. <http://www.cisg-online.ch/cisg/urteile/151.htm>.
30. **Babiak A.** Defining „Fundamental Breach“ under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. *6 Temple Int'l & Comp. L.J.* 1992.
31. <http://www.cisg-online.ch/cisg/urteile/216.htm>.
32. <http://www.cisg-online.ch/cisg/urteile/218.htm>.
33. <http://www.cisg-online.ch/cisg/urteile/187.htm>
34. **Mikelėnas V.** Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis Civilinis kodeksas. – Vilnius: Justitia, 2002.
35. **Fontain M.** Content and Performance // *The American Journal of Comparative Law*, 1992. Vol. 40.
36. **Гражданское право**. Учебник. Под редакцией А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. Издание 5-ое, переработанное и дополненное. – Москва: Проспект, 2001. Том 1.
37. **Lando O.** A Short Introduction to the Principles of European Contract Law.
38. **Bonell M. J. A** „Global“ Arbitration Decided on the Basis of the UNIDROIT Principles // *The Journal of LCIA Arbitration International*, 2001. Vol. 17.

Fundamental Breach of Contract according the Civil Code of Republic of Lithuania

Doctoral Candidate Rolandas Balčikonis

Law University of Lithuania

SUMMARY

The Civil Code, in comparison with the Code of 1964, expanded and detailed regulation of civil relationships in the Republic of Lithuania. Law on obligations and one of its main institutes, law on contracts, have not avoided material changes as well. Practical importance of law on contracts is undisputed in the contemporary market economy. Therefore, it's very relevant that the novels of law on contracts, which are established in the Civil Code, were understood and interpreted correctly.

Section XVIII of the Book 6 of the Civil Code regulates grounds and order of termination of contracts and following the principles of international commercial contracts prepared by UNIDROIT on 1994, introduces a term „fundamental breach of a contract“, a concept that is new in the Lithuanian civil system.

This article attempts to reveal the content of a concept „fundamental breach of a contract“ that is established in the Article 6.217 of the Code by pointing out the meaning of each of its criteria as well as to denominate a possible new criterion that would reveal that concept.

In the author's opinion, a concept „non-performance of a contract“ used in the Article 6.217 of the CC should be interpreted extensively, i.e. in compliance with Article 6.205, as meaning a non-performance of any obligation under a contract, including improper performance as well as performance behind time. When interpreting criteria set forth in paragraph 2 of the Article 6.217 of the CC, one should not regard a fact of „breach“ of a contractual obligation as a necessary typical characteristic of all criteria provided for in this Article.

Fundamental breach of a contract (non-performance) is a typical example of a evaluative norm; therefore, it has no particular and defined content. Only examples of application of this norm, which were provided in the article, may be prescribed. The author makes a conclusion that the particular content of a fundamental breach of a contract will depend on a particular factual situation.

Referring to the legislative history of the criteria established in the Article 6.217 of the CC as well as to the interests, which they defend, while deciding whether a contract has been validly terminated on the grounds of the Article 6.217 of the CC, the author suggests compulsory evaluation of only two criteria the one of which is in the subparagraph 5 of the paragraph 2 of the Article 6.217 of the CC and another is the very first criteria provided in the subparagraphs 1 of the paragraph 2 of the Article 6.217 of the CC.

Considering that a phrase „intentionally or due to a gross negligence“, which is used in the subparagraph 3 of the paragraph 2 of the Article 6.217 of the CC that repeats the Article 7.3.1 (2) (c) of UNIDROIT Principles, contradicts a provision in Principles that provides for requirement of performance of an obligation without regard to a party's fault, the author also suggests the following reformulation of the said criterion: „whether a principle of good faith has been materially violated“. According to the article's author, such formulation should eliminate the established contradiction without lessening the former regulatory scope of the norm.

